

Fragmenten uit de geschiedenis van Sauwerd:

Een dezer dagen maakte de heer L. Hofman te Sauwerd mij attent op het bestaan van een schrift waarin een zekere J. JEBELS "fragmenten uit de geschiedenis van Sauwerd" heeft opgetekend.

Uit deze tekst blijkt dat J. Jebels (aan het eind van de vorige eeuw waarschijnlijk knecht bij bakker Vink aan de Kerkstraat) een grote belangstelling heeft gehad voor de Groninger historie in het algemeen en die van Sauwerd in het bijzonder.

Als in 1894 de grafkelder op het oude kerkhof aan het Hoogpad instort, is dat voor hem dan ook een prachtige gelegenheid nu eens daadwerkelijk de geur van het verleden op te snuiven en een onderzoek naar de onderaardse kelder in te stellen.

De beschrijving van dit "avontuur" is het meest curieuze onderdeel van de geschiedschrijving van Jebels, die ik nu verder zelf aan het woord laat.

Hier volgt onverkort en onveranderd zijn verslag van het bezoek aan de grafkelder:

Toen ik in 1894 in Sauwerd woonde bij bakker P. Vink vernam ik al spoedig, dat zich midden op het oude kerkhof een grafkelder bevond, ongeveer tegenover de oude Geref. Kerk.

Nicolaas Wilde boer, manufacturier, wiens vader toen ook nog leefde, vertelde mij wel eens van het bestaan van die grafkelder.

In de kroniek van Feenstra had ik er ook wel eens van gelezen, waarin hij o.a. memoreerde, dat de laatste bewoner met veel pracht en praal is bijgezet in de familiegrafkelder te Sauwerd waarin hij tevens bijvoegde dat hij een man was van forse lichaamsbouw en hoge statuur.

Het was op een zekere namiddag dat de dochter van Vink uit de school kwam en vertelde, dat in het gewelf van bovengenoemde grafkelder een gat was gevallen, waar een man door kon.

Ik als liefhebber van de historie liet dit niet op mij zitten, begaf mij in den loop van den namiddag naar het Kerkhof en overtuigde mij van de instorting.

Ik spoedde mij naar mijn vriend J. Oldenhuis, wiens vader commissionair was, wiend opvolger hij later geworden is, en vertelde hem van de grafkelder. Ik stelde hem voor, dien avond de grafkelder te bezien, indien we dan een korte ladder meenamen, een schijnvat, zou het best kunnen. Het leek hem goed toe, maar hij zei:

"Doe mos veuraan". "Accoord", zei ik, ik was juist niét bang uitgevallen. De oude lui hadden er niets mee op.

"Ken wel weer'n gat ien vaaln", zieden ze, evenwel wij zetten door, en de oude lui namen er vrede mee.

Wij moesten toch vooral voorzichtig zijn.

Des avonds in het duister begaven wij ons op weg naar het kerkhof.

Bij de grafkelder zette ik de ladder op de bodem en daalde af. M'n vriend gaf mij de schijnvat en daalde ook af.

Daar stonden we nu in de geheimzinnige ruimte aan het eind van de gang.

In dit onderaards verblijf rusten vertegenwoordigers van vele geslachten van vele eeuwen die voorbij gingen.

Het was een lugubere gewaarwording in deze plaats der doden waarin de eggo onzer stemmen weerkaatste op de wanden.

Hier was het aardse eind en overblijfselen van mannen en vrouwen, die in de eeuwen die voorbij gingen een grote rol hadden gespeeld op het wereldtoneel en in het bijzonder in stad en ommelanden van onze provincie.

We ontstaken de schijnvat die een geheimzinnig licht verspreidde in de

gewelven. M'n vriend nam de lantaarn en zou mij bijlichten bij het onderzoek.

Allereerst de grootte en de vorm van het geheel.

Aan de achterzijde van de gang was het ingestort, waar wij door konden. Aan het andere eind zagen we de stenen trappen, die de ingang was, waar boven een grote zerk, die de ingang afsloot.

Voorts waren er aan weerszijden van de gang, twee grafkamers met spitsbogen ingangen waarvoor geen deuren, de gang was 15 voet lang en 6 voet breed, de grafkamers lang 8 voet en breed 6 voet.

8 stenen trappen gaven toegang tot de kelder, de muren waren wit gekalkt.

Wij kwamen in de eerste grafkamer en zagen daar de beenderen van wel 10 geraamten in wanorde door elkaar liggen met de schedels.

Van de beenderen had ik wel enige kennis, als ziekenverzorger had ik vroeger in Militaire Dienst, wekelijks eenmaal een paar uur les gehad van een officier van gezondheid, over de samenstelling van het menselijk geraamte, bloedsomloop enz. als zodanig kende ik de verschillende onderdelen van het geraamte.

Enkele onderdelen nam ik in de handen o.a. ook een grote schedel die zich door de grootte onderscheidde van al de anderen.

Ik zei tegen mijn vriend: "Deze schedel is hoogstwaarschijnlijk van Baron van Rusenstein, daar Westendorp verhaalt van zijn forse gestalte en statuur." Door zijn grootte onderscheidde zich deze van alle andere. De kisten waren vergaan, enkele houtresten waren overgebleven, roestige spijkers en forse ijzeren handvatten lagen wanordelijk dooreen. We zochten of we nog iets van waarde konden ontdekken, doch niets van dit alles.

In de volgende grafkamer troffen we hetzelfde aan, waarin ook meer dan 10 geraamten zich bevonden.

Opeens een stem die riep: "Ben je daar nog?".

't Was de stem van een dochter van Oldenhuis, de zuster van mijn vriend, Aaltje Oldenhuis, die naar ik meen nog in leven is en als ik mij niet vergis, getrouwd is met een zekere Laning of Van der Laan.

Haar ouders hadden haar gestuurd om eens te zien hoe of het ons verging. Ze waren ongerust geworden. "Kon wel weer 'n stuk ienvaaln", hadden ze gezegd.

We schrokken hevig, toen we die stem hoorden, temidden van het verblijf van de dood, doch het volgende ogenblik herkenden we de stem die riep: "Kom er toch weer oet" zei ze, "'t is veuls te gevaarlijk, kwait nait hou ie 't doun duren".

Ik nodigde haar uit, ook eens een kijkje te nemen.

"Ik duur nait en ken ook nait deur dat gat".

Ik verzekerde haar dat dit wel kon, indien ze haar rokken samenvoegde. De nieuwsgierigheid kreeg de overhand en ze waagde het.

We hebben toen samen alles nog eens in ogenschouw genomen, doch vonden niets dan de armzalige resten van ons voorgeslacht, die hoogstwaarschijnlijk met grote devotie zijn bijgezet.

Dit was zeker een avontuurlijke tocht in het avondduister midden op het eenzame kerkhof, beneden in die grafkelder.

Deze kerkhof en het terrein van het voormalige kasteel heeft een rijke historie gehas voor het culturele en maatschappelijke volksleven voor Sauwerd en omgeving.

Enige weken na de instorting van het gewelf, besloot de gemeenteraad de grafkelder op te ruimen en af te breken.

Bij de afbraak bleek het dat alles zeer hecht in cement was opgebouwd, ongetwijfeld is door inwatering een slechte plek ontstaan, die de instorting veroorzaakte.

Bij de opruiming kwam een grote zerk te voorschijn naast de grafkelder, die onder de groene zoden verborgen was geweest.

Dit was een grafzerk van "Abel Onsta"; een van de hoofden van de Vetkopers.

Deze zerk is naar Groningen vervoerd en bevindt zich thans ingemetseld in de muur van één der kelders. Zaal III.

Op de banderolle, aan de beide lange zijden leest men:

"Anno 1483, in Romeinse cijfersm stierf Abel Onsta op ST. Cecienavent".

De voorstelling op de steen is een levensgrote keraldieke leeuw die in zijn klauwen een wapenschild draagt, waarop weder een leeuw.

Aan de vier zijden wapenschilden met de kwartieren van Abel Onsta.

Hierbij meen ik enige bijzonderheden gegeven te hebben aangaande Sauwerd.

Eierum 14 mei 1947

J. Jebels (79 jr.)

Naar aanleiding van het bovenstaande zou ik nog enkele dingen willen opmerken:

- 1) om verwarring te voorkomen: de Geref.Kerk waar Jebels over spreekt werd in 1859 aan het Hoogpad gebouwd (nu tuin van Mevr.Vegter), en omstreeks 1898 toen de nieuwe Geref.Kerk gereed gekomen was, weer afgebroken. De bijbehorende pastorie staat er nog steeds en is nu timmerwerkplaats van M. Bijsterveld.
- 2) Kroniek van Feenstra moet waarschijnlijk zijn KRONIEK van Marten Douwes Feenstra.
- 3) AALTJE OLDENHUIS trouwde inderdaad met een zekere van der Laan. Hun dochter HILJE woont nog steeds in Sauwerd.
- 4) Grote schedel: Uit verschildende bronnen blijkt dat de Baron van Rusenstein, die in 1679 in Sauwerd overleed, inderdaad groot en fors geweest is. Wat dat betreft kan het dus zijn schedel zijn. Hendrik Ruse zoals de baron oorspronkelijk heette, was de zoon van een predikant uit Ruinen, die door de Deense koning in de adelstand werd verheven (Danneborgsorde). Wegens zijn grote verdiensten op het gebied der vestingbouwkunde. In de vorige eeuw deed in Sauwerd het verhaal de ronde, dat Ruse helemaal geen domineeszoon uit Ruinen zou zijn, maar de zoon van een 17de eeuwse schoolmeester uit Sauwerd. Onderwijzer Bolt uit Wetsinge (overl. vóór 1830) zou een "geschreven stukje" bezitten waaruit dit zou blijken. Volgens het dorpsverhaal was de onderwijzerszoon zo groot en fors dat men hem "reus" of "ruse" ging noemen. Deze Ruse maakte een geweldige militaire carrière en sloot een rijk huwelijk, zodat hij het zich kon veroorloven de Onstaborg aan te kopen, teneinde jaarlijks enige tijd in zijn geboortedorp door te brengen. Jammer dat we de inhoud van dat "geschreven stukje" van Bolt uit Wetsinge niet kennen. Maar misschien is er iemand in Sauwerd, Wetsinge of Adorp die iets meer weet over dit dorpsverhaal of over het dokument van meester Bolt. Laat uw kennis dan niet verloren gaan, maar neem een voorbeeld aan J. Jebels, aan wiens mededeelzaamheid we nu zo'n prachtig verhaal te danken hebben.

Met dank aan de heer L. Hofman, die het verhaal van J.Jebels zo zorgvuldig heeft bewaard.

G.D. Boonstra - Ludden.

Uit Contactblad
1974.